

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Волік Н.В.

аспірант,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШИХ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ СВЯЩЕНИКІВ-МІСІОНЕРІВ У КАНАДІ (1902–1906 РОКИ)

Потреба присутності греко-католицьких священників у Канаді виникла з часів поселення перших емігрантів. Між 1891–1906 рр. кількість переселенців з України зросла до 100 тис. осіб, переважну більшість з яких склали галичани, які сповідували греко-католицизм і потребували духовної опіки своєї Церкви [5, с. 167]. Відомо, що Римо-Католицька Церква у Північній Америці мала право опіки не лише католицьким населенням, але й греко-католиками. Проте, латинський обряд і мова богослужіння були незрозумілими для новоприбулих, відтак вони шукали прихистку в інших конфесіях. Активна діяльність протестантських пресвітерів і Російської Православної Місії сприяли цьому, адже мали подібний обряду й зрозумілу мову богослужіння. Відсутність національного самоусвідомлення і неосвіченість сприяли поширенню асиміляційних процесів серед русинів, що стало однією з причин організації духовних місій серед греко-католицьких русинів.

Очевидно, що важливим чинником активної діяльності протестантських місіонерів серед русинів було оплата їхньої діяльності. Сучасник тих подій о. Ніль Саварин писав, що залучення до громади русинів впливало на оплату проповідників, які могли отримати від 40 до 100 доларів на місяць, що вважалося високим заробітком. Одночасно, вони пояснювали: «Ми не бажаємо українців ані протестанчити, ані винародовлювати, ми хочемо з них зробити тільки добрих канадійців... Піклуємося про них лише для того, щоб сповнити ролю «милосердного Самарянина»...» [3, с. 25].

Паралельно свою діяльність розгорнула Російська Православна Місія (далі – Місія), яка із США відряджала своїх священників до Канади. Наприклад, о. Олексій Товт – колишній греко-католицький священник, організував у Міннеаполісі осередок Місії, яка розширила свій вплив на Манітобу і Саскачеван [4, с. 168]. З цього осередку до Канади приїздили оо. Костянтин Попов, Павло Розказов, Ярослав Січинський та ін. [1, с. 16–19]. Діяли і самозванці, серед яких був Серафим Уствольський. Він назвав себе православним єпископом і заснував свою так звану у народі «Серафимову церкву». Її священнослужителем міг стати кожен бажаючий, заплативши 25 доларів. В майбутньому цим скористалися протестанти – Іван Бодруг, Кирило Генік, Іван Березовський (так зв. «Березівська трійка»), яких було

висвячено на священників. Отець Серафим позиціонував її як православну, а насправді священниками були протестанти, що заклало глибокий внутрішній конфлікт у підвалини становлення цієї церкви [2, с. 94–95]. Згодом, протестанти перебрали на себе право опікуватися нею і розпочали проповідувати «свій Катехизис» й перейменували її на «Незалежну Греко-Православну Церкву».

Така ситуація була не на користь ні Римо-Католицькій Церкві, яка офіційно здійснювала опіку над русинами, ні Греко-Католицькій Церкві в Галичині, яка втрачала своїх вірних. З огляду на численні звернення митрополита Галицького Андрея Шептицького, єпископів Римо-Католицької Церкви в Канаді А. Лякомба, А. Лянжевїна, А. Паскаля та ін., постійні скарги з боку французького і бельгійського духовенства, а також звіт про стан справ з організації церковного життя русинів о. Василя Жолдака, посприяли тому, що Конгрегація Поширення Віри дозволила приїзд оо. Василіан до Канади.

Першими греко-католицькими священниками-місіонерами, які прибули до Канади були Платонід Філяс, Созонт Дитик, Антін Строцький та бр.Єремія Янішевський (1 листопада 1902 р). В наступні роки на допомогу місіонерам приїхали ще чотири священники – Матей Гура та Навкратій Крижановський (15 листопад 1903 р.), Атанасій Филипів, Іван Тимочко (протягом 1904 р.) і Роман Волинець (13 січня 1905 р.) [7, с. 203]. У своїх записах єпископ Аделяр Лянжевїн писав, що «...В той час у Канаді було вже близько 70 тис. галичан-католиків, з них 45 тис. у єпархії Сант Боніфас, 10 тис. у єпархії Ст. Альберт і 14 тис. в Апостольському Вікаріаті Саскачевану. Число галичан зростає кожного дня...» [8].

Свою діяльність священники розпочали із найбільш заселених територій Канади. Так, парафію у м. Бівер Лейк (сьогодні Мондер) в Альберті очолив о. Платонід Філяс (до 1905 р.), Ростерн в Саскачевані – о. Созонт Дидик, а Вінніпег у Манітобі – о. Антін Строцький (до 1905 р.) [3, с. 19]. Звідси василіани вирушали до поселень українських іммігрантів, які знаходилися за декілька десятків і сотень кілометрів одна від одної. Там вони проводили богослужіння, реколекції, уділяли своїм вірним Святі Тайни Хрещення, Миропомазання, Покаяння, Євхаристії і Подружжя. Здебільшого, це все відбувалося у помешканнях вірних, оскільки коштів на побудову церкви не було [7, с. 31].

Свої перші духовні місії оо. Василіани провели протягом 1903 р. Цього ж року практично в кожній громаді, яку відвідували отці було закладено наріжний камінь для будівництва церкви. Так, були засновані парафії св. Йосафата в Едмонтоні, Святих верховних апостолів Петра і Павла в Мондері, св. Миколая у Вінніпезі та ін. Варто зазначити, що духовна місія оо. Василіан сприяла повернення греко-католиків з інших церков. Наприклад, в м. Бівер Лейк, де була створена греко-католицька парафія, якою опікувався о. Платонід Філяс (з 1904 р. його замінив о. Атанасій Филипів) активно діяла «Серафимова церква». Кілька десятків сімей, які стали сповідували православ'я, о. Платоніду вдалося повернути до греко-католицької громади [6].

Окрім духовної опіки, оо. Василіани разом із Сестрами Службницями Непорочної Діви Марії, організовували парафіальні школи. Опіку над ними

здійснювали сестри Служебниці – катехизували дітей, навчали їх читати, писати, співати пісень, вишивати тощо. Також при парафіях діяли Народні Доми, в яких відбувалися концерти, конференції, з'їзди тощо. Метою їх заснування було також виховання молоді і дітей у національному й релігійному дусі.

Стараннями о. Матея Гури, громада заснувала першу українську читальню Просвіти у Вінніпегу (1904 р.), наступного ж року почала діяти Рідна Школа. В подальшому на її базі було організовано Школу св. Миколая, під проводом сестер Служебниць, яка діє до сьогодні. У 1905 р. за сприяння о. Матея, розпочало свою діяльність «Українське Запомогове Братство св. Миколая» [7, с. 174–175]. Це була перша позацерковна українська організація в Канаді, яка опікувалися новоприбулими і їхніми сім'ями. Також місіонери дбали про здоров'я новоприбулих, тому з їх ініціативи було організовано збір коштів на будівництво Українського Шпиталу в Мондері та Веллінгтоні [3, с. 35].

З початком своєї місії, оо. Василіани вирішили організувати власну друкарню, як засіб поширення головних засад християнської віри серед русинів. Однак, через брак коштів і відповідних матеріалів, видавництво розпочало діяльність лише з 1911 р. Першим друкованим органом місіонерів був тижневик «Канадійський Русин» (з 1918 р. – «Канадійський Українець»). Згодом у друкарні монахи видавали не лише богослужбову літературу, але й книги з різних галузей наук.

Таким чином, приїзд греко-католицьких місіонерів з Галичини до Канади сприяв організації релігійного, культурно-освітнього і громадського життя емігрантів. Відтак процес масових переходів греко-католиків у інші конфесії був призупинений. Власне, діяльність перших оо. Василіан полягала в тому, щоб об'єднати русинські поселення у парафії, згуртувати греко-католицькі громади, надати духовну опіку своїм вірянам, сприяти будівництву храмів, Народних домів, шкіл, лікарень тощо. В майбутньому це стало основою для подальшого розвитку і становлення Греко-Католицької Церкви у Канаді, очолюваної єпископом.

Список використаних джерел:

1. Божик П. Церков українців в Канаді. Причинки до історії українського церковного життя в Бритійській Домінії Канаді, за час від 1890-1927 рр. / Пантелеймон Божик. – Вінніпег [б.м.в.], 1927. – 338 с.
2. Мулик-Луцик Ю. Історія Української Греко-Православної церкви в Канаді. Українська Греко-Православна Церква в Канаді в юрисдикції митр. Германоса: у 4 т. / Юрій Мулик-Луцик. – Вінніпег: Вид. спілка «Екклесія», 1987. – Т. 3. – 728 с.
3. Савари Н. Роля оо. Василіан в історії Української Греко-католицької дієцезії в Канаді / о. Ніль Саварин, ЧСВВ. – Мондер: вид. і друк. оо. Василіян, 1938. – 61 с.
4. Савчук С., Мулик-Луцик Ю. Історія Української Греко-Православної церкви в Канаді. Період зародження ідеї оснування Української Греко-Православної церкви в Канаді: у 4 т. / Семен Савчук, Юрій Мулик-Луцик. – Вінніпег: Вид. спілка «Екклесія», 1985. – Т. 2. – 770 с.
5. Стечишин Ю. Історія поселення українців у Канаді / Юліан Стечишин; Передм. авт; Вст. ст. про авт. Г. Удода. – Едмонтон: Вид. Союзу українців самостійників, 1975. – 351 с.
6. Чава І. Один із найвидатніших василіан ХХ століття – о. Платонід Філяс [Електронний ресурс] / Ігор Чава – Режим доступу: <http://maydan.drohobych.net/?p=9325> (дата звернення 28.09.2016 р.). – Назва з екрана.

7. Ювілейна пам'ятка 25-ліття новіціату оо. Василян у Канаді. 50 літ на службі Богові й народові (1902–1952). – Вид. оо. Василян у Торонті, 1953. – 436 с.

8. Ukrainian Catholic Archeparchy of Winnipeg Archives (UCAWA). Raport Sur La Question des Ruthenes. L 34013, p. 1.

Гнот С.І.

*кандидат історичних наук, доцент,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського*

УКРАЇНСЬКА ГАЛИЦЬКА ОСВІТА МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Для кожної держави, яка планує поступ у майбутнє освітні проблеми є актуальними. Стан української освіти в Галичині міжвоєнного періоду залишається цікавою і недостатньо вивченою сторінкою вітчизняної історії. В умовах відсутності державності і польського панування у 20-30-х роках ХХ ст. на порядку денному постало гасло: «Чия школа – того майбутнє».

Метою нашої статті є висвітлення проблем, які стояли у сфері української освіти різних рівнів в Галичині міжвоєнного часу у складі Польської держави. Окремі аспекти даного питання опрацьовували українські педагоги та дослідники М. Галущинський [1], Л. Ясінчук [2], О. Терлецький [3], Б. Ступарик [4], Ф. Грицюк [5].

Чимало дослідників звертають свою увагу на те, що за весь час існування Польської держави в освітній галузі йшли постійні експерименти. Так, згідно з умовами Ризького мирного договору 1921 р. на території, підвладній Польщі, українцям, росіянам та білорусам забезпечувалися умови для розвитку національних мов, шкіл і культури. Конституційні акти 1921 та 1925 років відповідали міжнародним правовим стандартам і підтверджували правовий статус національних меншин. Однак підзаконні акти, які приймалися владою різних рівнів, не дозволяли розвиток української культури. З того часу, як доля Східної Галичини була вирішена на раді послів великих держав – Великобританії, Франції, Італії та Японії у Парижі від 15 березня 1923 року на користь Польщі, розпочалася систематична полонізація українських шкіл.

Ще у вересні 1922 р. польський сейм ухвалив закон про так звану воєводську самоуправу, в якому поділив шкільну адміністрацію і шкільництво на українських землях на українське і польське [6, с. 6]. Наступним практичним кроком 1923 року було підпорядкування галицького шкільництва польському міністерству освіти. Кураторія львівського шкільного округу виразно заявляла «Всі школи, як публічні, так і приватні на території Речі Посполитої Польської є в тісному значенні цього слова польськими школами. Про інші школи, які не відповідають ідеї польської державності в польській державі, не може бути й мови» [6, с. 3]. Міністерство скасувало єдиний український чоловічий відділ державної учительської семінарії і єдину українську школу вправ у Львові, що